

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

MAANDELIJSCHE VERGADERINGEN.

In den vervolge hebben de **maandelijksche vergaderingen van 't Natuurhistorisch Genootschap** weer geregeld plaats en wel op den **1sten Woensdag van elke maand, tegen 6 uur.**

Speciale oproeping voor deze vergaderingen gebeurt niet, tenzij in buitengewone gevallen.

Woensdag 1 Maart a.s. verwachten wij zeer vele deelnemers tegen 6 uur in 't Natuur-historisch Museum te Maastricht.

HET BESTUUR.

AAN ONZE LEDEN.

Het zal niet vaak voorkomen, dat in een maandblad, gewijd aan fauna, flora en geologie, financieele aangelegenheden moeten ter sprake worden gebracht.

Moeten ter sprake worden gebracht, want alleen noodzaak dwingt den penningmeester ertoe, — hoe ongaarne hij het ook doet, — te wijzen op den moeilijken financieelen toestand van ons Genootschap.

Immers, hiermede wordt in de eerste plaats een versterking der geldelijke middelen beoogd, ten einde verdere publicaties van Maandbladen en Jaarboek voortaan geregeld te kunnen doen plaats vinden.

Subsidies, althans die, welke ontvangen werden, — toegezegde, welke onze kas nooit bereikten, kunnen buiten beschouwing blijven — zijn niet voldoende om de geldelijke behoeften, benoodigd voor het drukken van Maandbladen en Jaarboek, te dekken. Het zal wel niet noodig zijn in dit verband erop te wijzen, dat de kosten hieraan verbonden in de laatste jaren enorm zijn gestegen en dat tengevolge hiervan onze middelen ontoereikend zijn.

Daarom doen wij een beroep op onze leden. Zij hebben steeds liefde getoond voor het Genootschap, voor den dienst aldoor aan de Wetenschap gewijd en wij zijn overtuigd, dat zij beseffen, dat door het Genootschap een brok Limburgsche cultuur belichaamd wordt, welke niet alleen in stand dient gehouden, doch waaraan ook de mogelijkheid moet verschafft worden, een levend element te blijven uitmaken, niet alleen in de Limburgsche Wetenschappelijke wereld, doch ook daarbuiten.

De penningmeester meent daarom, namens het Bestuur van het Nat. Hist. Genootschap, U te

mogen voorstellen de jaarlijksche contributie te verhoogen tot een bedrag van fl. 4.— in de stellige verwachting, dat van de zijde der leden geen bezwaar hier tegen zal gemaakt worden. Onnoodig te zeggen, dat vrijwillige bijdragen dubbel welkom zullen zijn.

Dat de penningmeester dan ook op aller medewerking en aller instemming moge rekenen, is zijn hartgrondige wensch!

ZUR FAUNISTIK UND BIOLOGIE UNSERER KAEFER.

VII.

1. Neue Arten für die Landesfauna, in Süd-Limburg entdeckt. (s. Ent. Ber. 119). 1499bis *Atomaria impressa* Er. P. v. d. Wiel, Houthem, Mai. Der Fund bedeutet zugleich eine nov. ab. Vanderwieli Everts, eine melanistische Form.

2. Neue Arten für die Landesfauna, nicht aus S.-Limburg bekannt.

1020quater *Bledius vilis* Maeklin. In grosser Anzahl in Denekamp, Mai und Juni. Nahe verwandt mit *Bargus pallipes* Grav.

1051ter *Troglophlocus* Schneideri Ganglb. Dr. Mac Gillavry, Woensdrecht (Schelde), Juni.

2329bis *Rhagium inquisitor* L. H. I. Klaasen, Delden, Mai.

Die unter 1. und 2. genannten Arten sind belegt durch Coll. Everts.

3. Arten der Landesfauna, die jetzt aus S.-Limburg bekannt wurden.

29 *Leistus rufomarginatus* Dfts. Rüschkamp, Maastricht, unter Mergelstein im Cannerbosch. April.

375 *Hydroporus flavipes* Oliv. Everts, Maastricht. Dankend von Herrn Kempers erhalten.

1945 *Oryctes nasicornis* L. Weiland Herr de Weyer, Maastricht, ein Pärchen. Das Weibchen 8. Juni 1918 schwärmend auf dem Vrythof. Beide Tiere mit Dank von Hochw. Herrn Rektor Cremers erhalten. Mai 1921 zwei Männchen, Ehrw. Bruder Alvarez gefangen, Tongersche Weg, Maastricht. Merkwürdig, dass der staatliche „Ruator“, der sich in alten Bäumen, im Mulm entwickelt, erst jetzt hier konstatiert wird. Er ist in Brabant nicht selten und wurde von mir in Nord-Frankreich (Appart. des Ardennes) im August zahlreich gesammelt.

4. Verschiedenes.

- 1952 *Rhizotrogus aestivus* Oliv. Dieser „Junkäfer“ ist nach Everts, Coleopt. Neerl. II p. 55, „uitsluitend bij St. Pieter nabij Maastricht aangetroffen.“ Dieses Jahr erschien diese Art in unserm Garten in grosser Zahl (Flugjahr), und zwar wohl in Folge des schönen, warmen Aprilmonates, bereits in den ersten Maitagen, erst vereinzelt, dann zahlreich und verschwand vor Ende Mai. Gegenüber den abweichenden Angaben der Autoren über die Flugstunden sei Folgendes mitgeteilt. Die Tiere erschienen in der ersten Maiwoche abends circa 8.45 Uhr, also sobald die Dämmerung begann. Als die ersten Flugtage vorüber waren, konnte man deutlich wahrnehmen, dass die Fledermäuse früher und zahlreicher erschienen als sonst und die Sperlinge später ihre Schlafwinkel aufsuchten, um in der Dämmerung an der Jagd teilzunehmen. Tagsüber, von morgens 5 Uhr ab, sah ich den Käfer niemals fliegen. Auf Bäumen, deren Kronen er abends umschwärmte, auf denen er oft ruhte und höchst wahrscheinlich Blätter anfrass, war er tagsüber nie zu finden. Die Tiere, die abends aus dem Grase aufstiegen, waren nicht immer eben erst aus dem Boden gekommen, wie ich in den ersten Tagen annahm, sondern hielten sich tagsüber im Gras, am Boden auf. Abends schwärmten aber nicht, wie beim Maikäfer und anderen Verwandten Männchen und Weibchen, sondern letztere nur ganz vereinzelt, die meisten Weibchen bleiben auch abends am Boden versteckt. Diese interessante Tatsache zeigt umso deutlicher eine vorsichgehende Instinktveränderung an, als auch andere Weibchen aus dieser Gattung sich tagsüber unter Steinen und drgl. versteckt halten und abends in exponierter Lage die Männchen erwarten. Eine weitere Stufe zeigen andere Scarabäiden, bei denen weibliche Tiere nie ihren unterirdischen Aufenthalt verlassen. Der Nichtgebrauch der Flugorgane wird bei unserm *Rhiz. aestivus* mit der Zeit die Weibchen flügellos werden lassen, wie das bei einigen *Rhizotrogus*-Arten des Mittelmeergebietes bereits der Fall ist. Und das umso rascher, als die mit Fluginstinkt noch begabten *aestivus*-Weibchen der Ausrottung durch Vögel und Fledermäuse ausgesetzt sind. Da übrigens die *Rhizotrogus* nicht so stark chitinisiert sind als *Melolontha*, *Geotrupes* u.a., werden sie von der Fledermäusen restlos verspeist.
- Est ist nicht ausgeschlossen, dass *Rh. marginipes* Muls. (Duisburg) und *assimilis* Hbst (Koblenz, Bonn) auch hier in Limburg vorkommen; von *Rh. ruficornis* F. sind ausser 1 vor Jahren in Bemelen (S.-L.) gefangenen Männchen keine Stücke mehr gesammelt. Kolbe macht neuerdings (D. Ent. Z. 1. H. 1921) interessante Mitteilungen über *Rh. cica-*

tricosus Muls., diese westeuropäische Art ist hier nicht zu erwarten, wohl aber *Rh. ruficornis* Latr., wenn die belgischen fundangaben (Provinz Lüttich) stimmen.

- 2377 *Cerambyx cerdo* L. Dieser stattlichste unserer Bockkäfer ist nur vereinzelt im Land gefunden, u.a. einmal bei Venlo. In der alten Kollektion aus Valkenburg, jetzt in Museum der Naturhistorisch Genootschap, steht ein schönes Männchen mit der Etikette: „Zwolle 1865, met hout uit Duitschland“. Mir ist dieser Käfer aus meiner Heimat bekannt, wo er in zwei Eichbäumen auf einer Wiese meiner Eltern zahlreich war und nach N.-N.-Ost seine Fluchlöcher und Verstecke hatte (s. Fricken, Naturg. d. Käfer, 1906, S. 435). Mir fiel in Valkenburg an einer Eiche im Haibosch 1920 ein Loch auf, das vom „Spießbock“ herkommen konnte. Hoffentlich gelingt es diesen in unsern nordischen Landstrichen aussterbenden Käfer auch in Süd-Limburg einwandfrei festzustellen.

Maastricht. P. F. RÜSCHKAMP, S. J.

'N ZONDERLINGE VOETBAL.

Dat onze huidige jeugd alles en nog wat, 'twelk ligt op 'en langs den weg, beschouwt als „voetbal“ is overbekend.

Trouwens de seloemakers rekeningen zijn er om te bewijzen, hoe 't schoeisel onzer lieve jongens vaker in onnoodige botsing komt met allerlei voorwerpen dan voor dit schoeisel goed mag heeten.

Onze jeugd lijdt aan 'n bedenkelijke „schopwoede!“

Maar wat ze op dit gebied onlangs uithaalde in de buurt van Maastricht was zeker 'n unicum, zal zulks denkelijk ook wel blijven. In de helling van 't Caberger plateau, den kant uit van 't Bosseherveld, bevindt zich sinds ettelijken tijd 'n nieuwe löss- en grintgroeve.

De onmiddellijke buurt is me bekend als vindplaats van voorwereldlijke dierresten.

Immers bij den aanleg aldaar van een weg, nu ettelijke jaren geleden, kwam er een mammothkies voor den dag.

Als ik 't wel heb, bevindt zich 't voorwerp in de verzameling van den Rijksopsporingsdienst te Heerlen, waaaraan 't, naar oud-Limburgschen trant, door de vinders werd afgestaan voor een... ankertje bier...

* * *

Ons medelid, de Caberger heer Pastoor A. Kengen, passeerde ettelijke maanden her, deze groeve en zag er 'n paar jongens bezig... natuurlijk met voetballen...

Hun bal leek hem zóó zonderling dat hij, meende de pastoor, wel 'n nadere inspectie verdiende. En wat bleek?...

Die leden van ons huidig niets ontziende voetballersgilde schopten naar links en naar rechts, naar omhoog en omlaag, vooruit en achteruit...

de kies van 'n mammoth, zoo pas te voorschijn gekomen uit de bovenvermelde grintgroeve.

't Spreekt van zelf dat, door de goede zorgen van ons medelid, de zonderlinge voetbal thans berust in 't Maastrichter Natuurhist. Museum.

JOS. CREMERS.

HOE HOOG VLIEGEN DE VOGELS EN HOE SNEL?

Omtrent dit punt heerschen onder het publiek nog de meest vreemde meeningen. Ongelooflijke getallen moeten de verbazing gaande maken van een luistergrage menigte.

Wat weet men nu evenwel in werkelijkheid en met zekerheid over de hoogte en snelheid van de vogelvlucht. Vooral de ontwikkeling van het vliegwezen heeft hieromtrent bijzonderheden geopenbaard.

Toch is het volgens getuigenis van vliegeniers uiterst moeilijk in de razende vaart te midden der luchtlocean zoo'n betrekkelijk klein voorwerp op te merken. Laten de vogels zich ook al eens verrassen door het vliegtuig, gewoonlijk weten zij door hun behendig wenden en keeren aan diens snelheid te ontkomen. Daarbij schijnt een vogel niet duidelijk af te steken tegen den donkeren achtergrond onzer aarde, waartegen een vliegenier ze gewoonlijk ziet.

Dat er ook in de ornithologische wereld scheeve ideeën recht te zetten waren, blijkt uit het boek: „Die Vogelwarte Helgoland“, door den schilder en ornitholoog H. Gätke op Helgoland geschreven. Daar wordt nog aangenomen, dat de eigenlijke vogeltrek op onwaarneembare hoogten plaats vindt. Toch neemt men op gezag van de publicaties van Gätkes opvolger Thieman e.a. aan, dat een trekhoogte boven de 1000 meter uitzonderingen zijn en de vlieg-laag meestal slechts 100 meter hoog is, waarbij bewolking en weersgesteldheid haar invloed doen gevoelen. Het schijnt n.l., dat een vogel liefst beneden de wolken blijft of ten minste, tusschen de wolken, zoowel 's nachts als overdag, de aarde niet gaarne uit het oog verliest.

De vliegeniers, die lange jaren als zoodanig dienst deden en er dikwijls belang bij hadden er op te letten, dat geen vogel in de spandraden geraakte, getuigen over het algemeen van de groote zeldzaamheid der vogels boven de 200 meter. Eens werd een Zeppelin op een hoogte van 150 meter door een vlucht kraaien aangevallen. Buizerden nam men nog waar op 3200 meter; eenden op 2200, een adelaar op 3000, zwanen op 2000, ooievaars op 1800, een torenvalk op 2300 meter. De leeuwerik stijgt zingend tot 600 meter, men zegt zelfs tot 1400 meter, omhoog. Gieren zouden de 4 of 5 K.M. halen. In ieder geval blijven de vogels beneden de door Gätke geschatte 15 K.M.

Over de snelheid heeft men ook een tijdlang hoogst overdreven stellingen verkondigd. Gätke

was nog de meening toegedaan, dat bijv. een blauwstaartje een snelheid van 330 K.M. per uur kon ontwikkelen; de bonte kraai 200 K.M. per uur; de goudplevier 334 K.M. per uur. Deze overschattingen kwamen voort uit onnauwkeurige waarnemingen omtrent het vertrek en de aankomst van trekkende vogels. Toch heeft Jac. Thijssen (in 1917) nog getracht deze getallen te verdedigen.

Bij de proefnemingen zijn windrichting en weergesteldheid van zoodanigen invloed, dat een flinke postduif, die in gewone omstandigheden het tot 70 K.M. per uur brengt, bij tegenwerking de 50 K.M. nauwelijks haalt.

Men nam waar, dat een kwartel het brengt tot 55 K.M., een Gierzwaluw tot 130, een gewone Zwaluw tot 125, een Kraai tot 40 K.M.

Hoogst belangrijk zijn de waarnemingen verricht door Verwey en Brouwer te Noordwijk a. Zee. Aangezien de vogels de zecreep precies volgen en de strandpalen de afstanden aangeven, kwamen men door de notaties van twee waarnemers, ieder bij een standpaal, tot resultaten, die vooral door de nauwkeurige critiek der beide leiders van het Ornithologisch Trekstation, betrouwbaarheid geven.

Zoo vonden zij als treksnelheid voor:

Spreeuwen 40—48 K.M., later soms 80 K.M.

Vinken 30—40 K.M.

Bonte Kraaien 30—34 K.M.

Kleine Zeemeeuw 34 K.M.

Sperwer 28 K.M.

Zilvermeeuw 49.5 K.M.

Mantelmeeuw 40 K.M.

Duiven 50—60 K.M.

Men bedenke dat de treksnelheid niet de absolute vliegsnelheid weergeeft. Deze is immers aanmerkelijk grooter.

Een bekende wijze om de snelheid van de vogelvlucht te schatten is toegepast door een Duitschen machinist, die de snelheid van zijn locomotief kennend, daaruit de snelheid van de meevliegende vogels trachtte af te leiden.

Tegenwoordig gelden de volgende vliegsnelheden:

Postduif 70 K.M.; Zwaluw 100 K.M.; Sperwer 41 K.M.; Meeuwen, Bonte Kraai, Rook 49 tot 52 K.M.; Vinken, Sijsjes 52 tot 55 K.M.; Slechtvalk 59 K.M.; Kauw 61 K.M.; Spreeuw 74 K.M.

Zoo ziet men dat vliegsnelheden boven de 100 K.M. per uur uitzonderingen zijn.

F. E. R.

Wie kan ondergeteekende inlichten omtrent het voorkomen in Limburg van de brakwaterpollyp, *Cordylophora lacustris* Allm, behalve de in het „Maandblad“ vermelde vondst uit het Stadspark te Maastricht.

Ook zou hij gaarne materiaal van de rosse veldmuis (*Evotomys glareolus* Schreb.) en van andere woelmuizen ontvangen. Onkosten worden vergoed. Gelieve het materiaal te zenden aan

het Museum van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Looierstraat, Maastricht.

H. C. FUNKE,

Leeraar Gymn. en H. B. S.

Naschrift. Hoe kunnen we, voor wat betreft de **woelmuizen**, heel gemakkelijk aan 't verzoek van den heer Funke voldoen?...

Door te letten op de nog in 't veld staande graanmijten.

Als deze mijten, 't zij naar de schuur gebracht, 't zij ter plaatse gedorschen worden, valt 't niet moeilijk dozijnen dezer muizen te bemachtigen.

Zoodra toch de laatste garven of schoven worden opgenomen zoeken tal van woelmuisen een goed heenkomen.

Wie zich voor de aanvraag van den heer Funke interesseert behoeft zich op dat oogenblik slechts in de buurt te bevinden met een ietwat „bij-de-handschen” hond.

En welke hond is, als 't muizen-vangen betreft, niet „bij-de-hand”?... J. C.

NIEUW VOOR DE LIMBURGSCHE FAUNA? (*Helix Carthusiana* Müll.).

Half Juni l.l. vond ik, 't was naar ik meen op 'n bastaardwederik, aan den voet van den Schaarberg te Elsloo, eene mij totaal onbekende huisjesslak, 'n *Helix*.

In den loop der laatste jaren heb 'k heel wat slakken verzameld. Ons Museum kan zulks getuigen. Daarenboven is „de collectie Dr. Pergens” rijk aan inlandsche mollusken, zoodat we beschikken over zeer veel vergelijkingsmateriaal.

Alewel, m'n exemplaar uit Elsloo, 'twelk tot einde Januari 1922 in leven bleef, was in dat materiaal niet te vinden.

Wat of 't is?...

Afgaande op „Unsere Land- und Süßwasser-Mollusken” von D. Geyer meenen we te doen te hebben met *Helix carthusiana*, Müll.

Voor zoover we weten was deze slak tot dusverre uit Limburg niet bekend.

Volgens W. G. N. van der Sleen, „Lijst van gemeenten als vindplaatsen van Nederlandsche Mollusken”, Tijdschrift der Ned. Dierk. Vereeni-

ging, Dl. XVIII, afl. 2, E. J. Brill, Leiden, 1921, is ze gevonden te Zaandam en Ossendrecht.

JOS. CREMERS.

DE MUSEUMTUIN.

Wij bevelen den Museumtuin ten zeerste aan in de belangstelling onzer leden.

In den loop van verleden jaar is hij totaal gemetamorphoseerd.

Wat „aanleg” betreft, kan hij zeer zeker concurreren met alles wat op dit gebied, wáár ook, bestaat.

Alléén — hém mankeeren nog tal van **Limburgsche** planten.

Welaan, leden van 't Natuurhist. Genootschap, doet eens uw best en zorgt, dat, in den loop van 1922, heel wat wilde planten-materiaal in den Museumtuin terecht komt.

Volgt 't voorbeeld zoo pas gegeven door de heeren gebroeders Leenders uit Steijl-Tegelen.

Wat of zij deden?...

Aan onzen Museumtuin hebben we verbonden een „rosarium”, een „rozentuin”.

Deze „rozentuin” is door de heeren gebroeders Leenders kosteloos gestoffeerd!

En wel met rozen, die naar Limburgers benoemd zijn.

Als ze straks in bloei staan lopen we, dat geen bloemenliefhebber in gebreke blijft dit Limburgsch unicum te komen kijken.

NIEUWE LEDEN.

De heeren: Snel, Emmastraat, Heerlen; J. Schaepkens-v. Rimpst, Wethouder, Maastricht; J. Tonnaer, Onderwijzer, Slenaken; L. Mols, Leeraar a. d. Rijkskweekschool, Grachtstraat 22 E, Maastricht; Harings, Hoofd der Bijz. School, Eckelrade; Bouchoms, Hoofdonderwijzer, Gronsveld; W. G. van der Kroft, Rijkstuinbouwconsulent, Maastricht; Victor Verbist, Onderwijzer, Tongerscheweg 318, Wolder-Maastricht; Emile Dassen-Vrancken, Bredestr. 6, Maastricht; Maassen, 1ste Meersen. Dwarsweg, Maastricht; P. Heyn, Tongerscheweg, Maastricht; Marcel Ubaghs, Antoon Lipkensstr. 8b, Maastricht.